

הסיפור על הילד שניצל מתטוס ועל מלך נורבגיה

הכול יכול היה להיות אחרת: סמל יצחק אל על ז"ל, שלפני שישים שנה היה הילד היחיד שניצל בהתרסקות מטוס הילדים בנורבגיה, ומלך נורבגיה ביקש לאמצו כבן - חי חיים קשים, נפטר ממחלה בגיל צעיר והותיר אחריו שישה ילדים קטנים וחובות כבדים ■ אלמנתו, ליליאן אל על, מספרת את סיפורו של הגיבור שנשכח

מאת: דנה בהר

ויאוש. ב- 20 בנובמבר 1949, יצאו משדה התעופה ליד טוניס שני מטוסי דקוטה של חברת "אירו הולנד" בדרכם לאוסלו. כמה חודשים קודם לכן, הוחלט לנסות לעזור לפליטי מלחמת העולם השנייה. הברונית מטילדה אופטדל, שאחיה היה מראשי המפלגה הנאצית בנורבגיה, רצתה לכפר על חטאי משפחתה. היא הציעה לאכלס בבית הבראה יפה ששיפצה ותיקנה בנורבגיה, צעירים מצפון אפריקה, בדרכם לארץ. המחזור הראשון שהגיע למקום היה ממרוקו. אחר כך הגיעו נציגי עליית הנוער יחד עם הברונית גם לטוניס. הם ראינו משפחות יהודיות ובחרו מתוכן חמישים ושבעה ילדים שיצאו לנורבגיה ומשם, אחרי תקופת הבראה בת חצי שנה, יעשו דרכם לישראל. המשפחות היו אמורות להתאחד בארץ.

"זה הילד שלי?"

"לאמא שלו היה קשה מאד להיפרד ממנו", משחזרת ליליאן. "כשנודע לה על התרסקות המטוס, הכתה על חטא שנתנה לו לנסוע. היא הסכימה רק כי שכנעו אותה. יצחק היה הבן הבכור שלה, והוא היה אז בסך הכול בן שתים עשרה. היא רצתה לזרוק את עצמה לים כששמעה על האסון. ברגע האחרון תפסו אותה ואמרו לה 'דגע, ילד אחד חי, ניצל מכל הילדים'. היא התחילה לבכות 'זה הילד שלי?' לא האמינה. בסוף אמרו לה 'כן, יצחק...'"

באותו יום בנובמבר אספו מטוסי הדקוטה את ילדי המחזור הראשון, יוצאי מרוקו, שסיימו את תקופת ההבראה שלהם, והובילו אותם לישראל. מכאן המשיכו לטוניס ואחר כך, שוב לנורבגיה. מסלול ישיר, כמעט בלי הפסקות, עם מטוסים לא משוכללים ומכשור ישן. גם מזג האוויר הקשה ששרר באותו יום בנורבגיה פעל לרעתם. לימים קבע הצוות שמונה לחקור את התאונה כי למטוסים לא היה מכשור מתאים לטיסה כזאת ושמגדל הפיקוח לא נתן להם הוראות מתאימות. המטוס עליו היה יצחק נתקל לקראת

בטקס האזכרה שנערך שם ב-2009 אמרו ש'סיפור העקדה מספר בראשית חזר והתרחש בנורבגיה'. מלך נורבגיה ביקש לאמץ את יצחק, הוא רצה שיהיה לו כבן. קנה לו מתנות ובגדים

הילד יצחק אלאל

ואירח אותו בבית המלוכה. תקופה ארוכה התארח שם אל על, עד שהחלים ועלה לארץ. "עד יום מותו הוא לא הפסיק לדבר על מה שקרה לו", מדגישה ליליאן. "הוא זכר הכול, מפני שבשום שלב הוא לא איבד את ההכרה, גם כשהמטוס התרסק. אני זוכרת שהוא אמר תמיד שהוא פשוט שכב, סביבו גופות, ילדים מתים, חברים שלו, והתפלל לאלוהים שיציל אותו. ואלוהים, הוא אמר, שמע. לכן הוא גם האמין בנסים. הוא לא חשב שהכול יתהפך, שהחיים שלו יהיו קשים".

הסיפור של יצחק אל על הוא סיפור הקמת המדינה הזאת. שלובים בו שמחה וצער, תקווה

'אדם בלי מזל' אמרה השבוע ליליאן אל על על בעלה המנוח, סמל יצחק אל על, שנחשב לאחד מסמלי המאבק לעלייה לארץ. הוא היה הניצל היחיד בהתרסקות מטוס הילדים בנורבגיה, לפני שישים שנה - אחת הטרואמות הקשות שעברה המדינה בשנותיה הראשונות. הילד שמלך נורבגיה ביקש לאמץ, שהמלך חגג לו אפילו בר מצווה, עלה לארץ ועבד בחקלאות ואחר כך בשירות בתי הסוהר. אלא שהחיים לא היטיבו עמו. אל על חי חיים קשים ומלאי אכזבות. הוא נשכח ולא זכה להכרה. בסופו של דבר נפטר ממחלה, בגיל 49. גם את הבית שהעניקו לו במתנה הנורבגים, במושב ינוב, איבד.

"זה סיפור ארוך ועצוב", אומרת ליליאן. "יצחק אולי ניצל כשהיה ילד, אבל אחר כך הוא חי חיים בלי מזל. הנס שקרה לו לא חזר. לפני שנפטר, הוא היה מדוכדך ועצוב. כאב לו. אני זוכרת שכשהיינו בבית החולים, הוא כל הזמן שאל אותי: 'ליליאן, אני ניצלתי מהמטוס. למה אני ככה?' אחרי כל כך הרבה שנים, הוא הצטער שלא בחר להישאר בנורבגיה, אצל המלך. הוא הרגיש שפה שכחו אותו".

הניצול היחיד

בחודש נובמבר האחרון ציינו בנורבגיה ובמושב ינוב בישראל 60 שנה ל'אסון אוסלו' - אסון התרסקות המטוס שהוביל ילדים יהודיים שסבלו דרכי ורדיפות, מטוניס לנורבגיה. הילדים טסו ל'הבראה' בנורבגיה. משם, אחרי שיתאוששו ויתחזקו, הם היו אמורים לעלות לישראל. המטוס שהטיס את הילדים התרסק ליד אוסלו. באסון נהרגו שלושים וארבעה איש, מתוכם עשרים ושבעה ילדים. האחרים היו אנשי צוות ואחיות שליוו את הילדים. יצחק אל על (אז 'אלאל'), היה הניצל היחיד. הוא נמצא כעבור יומיים, בקור מקפיא, פצוע וחבול. העולם רעש. נורבגיה כולה עקבה אחרי הילד היהודי שניצל.

אלא שסיפור האגדה על הילד היהודי שהנורבגים התאהבו בו, הלך ודהה עם השנים. חייהם של בני הזוג אל על בארץ היו קשים. הם גידלו שישה ילדים, ועבדו מבוקר עד לילה בחקלאות, בפרדסים. ליליאן עבדה גם בתפירה. בשנת 1970, בגיל שלושים ושתיים, הצטרף יצחק אל על לשירות בתי הסוהר. הוא אהב את הארץ ורצה לתרום כדברי ליליאן. הוא שירת בתפקידי ביטחון שונים בארגון

יצחק אלאל עם שניים מאנשי בית החולים באוסלו, שטיפלו בו לאחר האסון

- בבית סוהר 'אשמורת', ברמלה וביהודה ושומרון. "לסוהרים שעבדו אתו סיפר תמיד על המטוס ועל מלך נורבגיה", אומרת ליליאן. "הוא כל כך אהב לספר כמה המלך אהב אותו ורצה לאמץ אותו, בגלל שהיה לו מאד קשה פה. רצה שיבינו מאיפה הוא בא ואיך החיים שלו התגלגלו".

הילד שנשכח

בחורף של שנת 1987, נפטר יצחק אל על מסרטן. הוא מת הרחק מעין הציבור, מוקף רק בבני משפחתו. חובות שהיו ליצחק וליליאן צברו תאוצה אחרי מותו, והיא נאלצה לעזוב את הבית שהעניקו הנורבגים 'לילד הגיבור'. המושב העמיד את ביתה למכירה והיום היא עדיין מתגוררת בינוב, אבל בבית שלא שייך לה. "נשאיתי חסרת כול, בלי כלום", היא אומרת. "יום אחד עצרו אותי ורצו לקחת אותי לאבו-כביר, בגלל חוב כספי. הילדים שלי, שהיו אז קטנים, התחילו לבכות. התקשרתי למישהו מינוב וביקשתי שיגיד לשוטר מי אני. הוא אמר לו 'אתה יודע מי זאת, מי היה בעלה? זאת גברת אל על'. בסופו של דבר לא היתה לי ברירה אלא למכור את הבית. עד היום, כשאני עוברת במקום, הבן שלי אומר לי 'אמא, תסובבי את הראש, שלא יכאב לך הלב'".

ואיך את מרגישה?

"נורא. אני חושבת כל הזמן - אם יצחק היה חי, אם הילד שמלך נורבגיה אהב היה בחיים, זה לא היה קורה. אף אחד לא היה מוציא אותו מהבית שהנורבגים נתנו... אבל את יצחק כיבדו בנורבגיה יותר מאשר בישראל".

יצחק אל על נקבר במושב ינוב, כמעט אלמוני. הסיפור כמעט שלא סופר. הוא נותר בצל. "הילד שיכול היה לחיות בארמון", נאנחת ליליאן, "נשכח".

שהמטוס נעלם, מצאו שני יערנים נורבגים קרחת יער גדולה. לידה ראו את שברי מטוס הדקוטה. מסביב היו מפוזרות גופות הנוסעים, כולן מרוסקות וחרוכות. מרחוק שמעו המחלצים קול יללה, בכי חרישי. זה היה יצחק אל על. היחיד ששרד את הנפילה ואת הקור. "הוא נפצע באף וביד. הצלקת באף שנשארה מהנפילה היתה אחר כך סימן ההיכר שלו, מזכרת".

כלי התקשורת בעולם כולו סיקרו את האסון שפקד את הילדים היהודים מטוניס. הגופות הוטסו חזרה לטוניס, שם נקברו בלוויית המוניות. עד היום, אגב, עצמותיהם לא הועלו לארץ. בישיבת אבל מיוחדת שכנסה כנסת ישראל אמר יוסף שפרינצק, אז י"ר הכנסת: "מתו ילדים עבריים. מתו ילדים שעתידיים היו להיות אזרחים במדינת ישראל. אין נחמה באבדן נפשות צעירות".

במקביל עקבו כולם בנשימה עצורה אחרי הניצול היחיד, יצחק אל על. סיפורו של הילד היהודי שנפל ממטוס ונשאר בחיים, נגע בלבבות רבים. יהודים ולא יהודים התעניינו בשלומו, הורים נורבגים רבים נתנו לילדיהם את השם 'יצחק', ומלך נורבגיה שפגש את הילד הגיבור, הציע לאמץ אותו כבן. הוריו של אל על, שעלו בינתיים לארץ, סירבו בכל תוקף. גם נציגיה הרשמיים של מדינת ישראל התנגדו לרעיון. "הוא נשאר בנורבגיה כמה חודשים, עד שהחלים, והמשפחה שלו הגיעה לארץ", מתארת ליליאן. "בינתיים, מלך נורבגיה טיפל בו והוא גם התחבר לילדים שהגיעו מטוניס לנורבגיה במטוס אחר, שנחת בשלום. הוא דיבר קצת צרפתית וכך הסתדר עם המלך. יש לו אפילו תמונות עם משפחת המלוכה. הם חגגו לו יום הולדת, בר מצווה. יש תמונה שיצחק מחזיק על הידיים את בת המלך, שהיתה אז תינוקת. הם הפכו אותו ממש לבן שלהם".

מתנות מעבר לים

בשנת 1951, שנתיים אחרי האסון, עלה יצחק אל על לארץ. תחילה לפרדס חנה ואחר כך למושב ינוב, מושב שהוקם על ידי עולים חדשים שהגיעו לארץ מטוניס, בעקבות אסון התרסקות המטוס. ממשלת נורבגיה תרמה כסף להקמת המושב וגם חמישה עשר מבנים - 'צריפים נורבגיים' - למגורים. באחד מהם התגורר לימים יצחק עם אשתו, ליליאן, ועם ששת ילדיהם. "מנורבגיה שלחו אותו לארץ עם הרבה מתנות מהמלך - אופניים, שעונים וכסף" מספרת ליליאן. גם אחר כך, מלך נורבגיה המשיך לשלוח לו בגדים".

ליליאן פגשה את יצחק לפני יותר מארבעים שנה, כשהיתה בת שבע עשרה, דרך שידוך. "אני זוכרת שהתחלנו לצאת, ובדיוק הגיע לארץ ראש ממשלת נורבגיה עם אשתו. הם כמובן באו לפגוש את יצחק, ואני מאד התרגשתי. גם אחר כך הם באו לכמה ביקורים פה, ותמיד הגיעו גם אלינו הביתה. היה להם חשוב לשמור על קשר עם יצחק".

הנחיתה בערפל כבד. הטייס לא הצליח לאתר את שדה התעופה והמטוס הנמיך טוס בשטח הררי, כשלושים מייל דרומית לאוסלו. אחת מכנפיו פגעה בצמרת של עץ והוא המשיך עוד שישים מטר קדימה, עד שהתנגש בצלע הר. אז החל המטוס, על נוסעיו, לצלול מטה, ליער. מעוצמת ההתנגשות בקרקע, התהפך. רוב הנוסעים עפו החוצה וגם מכלי הדלק החלו לבעור. חלקו הקדמי של המטוס עלה באש. רדיו

האנדרטה עם שמות 27 הילדים במושב ינוב

נורבגיה הודיע ש'אבד הקשר עם המטוס', וביקש את עזרת הציבור בחיפושים אחריו. הוא יצא בקריאה נרגשת לאזרחים 'לספק כל בדל מידע שיוכל להביא לאיתור מקום ההתרסקות'.

צלקת למזכרת

מה מכל זה זכר יצחק אל על? מה ראה מרגע הנפילה וממה שבא אחריה? ליליאן אומרת שנהג לספר לה איך ניסה לחפש ניצולים בין הילדים. "היה ילד אחד שנפל לידו וביקש מים. הוא אמר לילד הזה 'אל תדאג, אני אביא לך'. הלך לחפש מים וכשחזר, ראה שהילד מת. זה גמר אותו. גם כשחלה ועמד למות, שנים אחר כך, הוא חזר ואמר 'ציתי להציל את הילד הזה, אבל לא הספקתי'. הוא סיפר גם שפחד, בגלל הגופות ששכבו סביבו. הרגיש בודד, רעב, חיפש אוכל. בסוף מצא פירורי עוגה שהאימהות ארוז לילדים לדרך".

למרות הכול, יצחק לא חשש לטוס אחר כך, כשכבר התבגר ועלה לארץ. יש אפילו ציורים שצייר, כשהיה נער, של מטוסים וטייסים במטוס. מסתבר שהלם להיות טייס ואף כתב על כך במכתב ששלח למלך נורבגיה: 'אני רוצה להיות טייס...'

הוא תיאר את רגע הנפילה של המטוס?

"הוא סיפר שהיתה לו הרגשה לא טובה. אמר שרצה ללכת לשירותים, ובדיוק אז זה קרה. בגלל זה הוא גם לא חגר את החגורה, אני חושבת. הוא אמר לילדים שישבו לידו 'אני מרגיש שהמטוס עומד ליפול'. ככה, ממש. בתיק היה לו ספר תהילים קטן שקיבל מסבתא שלו. היא אמרה לו 'זה ישמור עליך'. אמר גם שהיו שרצו להחליף אתו מקום, לפני הטיסה, והוא לא הסכים..."

במשך יומיים עסקו צוותי הצלה מכל רחבי נורבגיה בחיפושים אחרי המטוס שנפל. ההערכות היו שגם אם יש ניצולים, הם לא ישרדו את הקור. ב-22 בנובמבר, ארבעים ושתיים שעות אחרי